

4

spartina

butlletí naturalista del delta del Llobregat.
El Prat de Llobregat 2001

NOTA PRÈVIA SOBRE ELS MICROLEPIDÒPTERS DE LA FINCA DE LA RICARDA (DELTA DEL LLOBREGAT)

Albert Masó (1), Emili Requena i Jordi Martín

(1) Dept. Ecologia (Fac. Biologia, Universitat de Barcelona)
Diagonal, 645 08028-Barcelona

e-mail: a.maso@forestaleste.com

Keywords:

Fauna, Llobregat Delta, la Ricarda marshes, Microlepidoptera.

Abstract:

Previous note on the Microlepidoptera of the la Ricarda estate (Llobregat Delta).

This paper summarizes the provisional results of a study of the nocturnal Microlepidoptera found in the Ricarda marshes, in the Llobregat Delta (Catalonia). It indicates the most interesting species recorded during the years 1990 and 1991 throughout each month. Some fauna and phenological comments are made on the halophilous, wetland and characteristic species found in the zone: 41 species from nine families are named.

Paraules clau:

Faunística, Delta Llobregat, aiguamolls Ricarda, Microlepidòptera

Resum:

S'exposen els resultats provisionals de l'estudi dut a terme sobre els microlepidòpters nocturns dels aiguamolls de l'estany de la Ricarda, al delta del Llobregat (Catalunya). S'indiquen les espècies més interessants detectades durant els anys 1990 i 1991, al llarg de tots els mesos. De les espècies halòfiles, palustres o característiques de la zona es fan comentaris fenològics i faunístics. S'esmenten 41 espècies de nou famílies diferents.

Resumen:

Nota previa sobre los Microlepidópteros de la finca de la Ricarda (delta del Llobregat).

Se exponen los resultados provisionales del estudio realizado sobre los microlepidópteros de las marismas del estanque de la Ricarda, en el delta del Llobregat (Cataluña). Se indican las especies más interesantes detectadas durante los años 1990 y 1991, a lo largo de todos los meses. De las especies halófilas, palustres o características de la zona se hacen comentarios fenológicos y faunísticos. Se citan 41 especies pertenecientes a nueve familias distintas.

Introducció

Globalment, els aiguamolls representen un ecosistema en retrocés des de fa molt temps, a causa de la lluita contra els mosquits, de l'ocupació del terreny pels conreus, per les zones residencials i, més recentment, per les urbanitzacions i, en general, per l'explotació turística del litoral. El delta del Llobregat, a més de no ser aliè a aquests factors, ha sofert la compartimentació del territori i la peculiaritat de la presència de l'Aeroport. També és cert que s'han establert diverses àrees amb diferents graus de protecció i que s'han iniciat estudis de la fauna i la flora per tal de conèixer les espècies que hi viuen i les estratègies per conservar-les millor.

En aquest marc s'inscriu la campanya de recerca dels lepidòpters, duta a terme pels autors a principis de la dècada dels noranta, conjuntament amb altres membres de la Facultat de Biologia de la Universitat de Barcelona (dels departaments de Biologia Animal i d'Ecologia) que estudiaven altres aspectes del Delta. La intenció era aconseguir un recull multidisciplinari, igual que s'havia fet amb els aiguamolls de l'Empordà (Sargatal & Fèlix, 1989). Precisament en aquest recull l'apartat de lepidòpters (Masó & Vallhonrat, 1989) reflectia una recerca exhaustiva dels esmentats aiguamolls.

La present contribució al coneixement dels lepidòpters del Baix Llobregat es basa en l'estudi del material recol·lectat a la finca de la Ricarda durant els anys 1990 i 1991. Fins aleshores, aquest grup d'insectes - i en general l'ordre complet - havia estat poc prospectat a tot el Delta. I l'àrea de la Ricarda, en concret, encara ho havia estat menys, a causa del caràcter privat i tancat de la zona. Però precisament per això, el seu grau de conservació era presumiblement més alt, de manera que aquest fou el motiu pel qual es va seleccionar aquest indret.

Tot i que no s'havia fet mai una captura sistemàtica al delta del Llobregat, sí que s'havien donat a conèixer captures aïllades, des de les de Cuní (1874), al segle XIX, fins a les de Guzmán (1994). Per a més detalls sobre aquests antecedents històrics, consulteu Orozco *et al.* (1996), on es recullen també nombroses dades sobre macroheteròcers del Delta.

Amb les primeres captures de la campanya 1990/1991 ja es veié ràpidament l'interès que podrien tenir els aiguamolls del Llobregat pel que fa a la fauna lepidopterològica. Per exemple, es trobà una població ben establerta del noctuid *Macrochilo cribumalis* (Bellavista & Masó, 1990), espècie trobada pocs anys abans als aiguamolls de l'Empordà per primer cop a la Península Ibèrica (Masó & Vallhonrat, 1989; Masó *et al.*, 1992). Així mateix, es descobrí una espècie no trobada fins aleshores a la Península Ibèrica, i no pas d'un grup desconegut, sinó de la família dels àrctids. Es tracta d'*Eilema rungsi* Toulgoët, 1960, que fou notificada com a nova per a la Península (Masó, 1991 a, b) en base als exemplars del delta del Llobregat, fet que no es recull en el treball anterior sobre la zona (Orozco *et al.*, 1996). Fins i tot una captura posterior feta al delta de l'Ebre s'indicà erròniament com a descobriment ibèric (Zilli, 1991), error aclarit posteriorment per la redacció de la revista *Shilap* (1992).

Materials i mètodes

Per a dur a terme l'estudi es van fer un total de 32 prospeccions, efectuades durant tots els mesos de l'any, però especialment a la primavera i l'estiu dels anys 1990 i 1991. El total d'exemplars recollits ultrapassa el miler, alguns alliberats allà mateix i d'altres conservats per a la seva determinació.

L'atracció dels lepidòpters es va fer amb trapes de llum actínica (tipus Heath), que es col·locaren a nou llocs diferents, sempre al voltant de la llacuna, tant en hàbitats d'aigua dolça com salada: prats palustres, canyissar, conreus, bosc (pineda), salicornar i platja. Cada captura o observació es va fer indicant-ne el punt exacte, amb la finalitat de distingir les espècies preferencials o indicadores de cada ambient.

Donat que el present treball només és una nota prèvia de caràcter faunístic, restringida als microlepidòpters, pretèn donar a conèixer les espècies més interessants des del punt de vista biogeogràfic i només en alguns casos se n'indica la captura en un lloc salobre o dolçaquícola, fet significatiu per a la biologia de cada espècie.

Resultats

A continuació es detallen les 41 espècies de microlepidòpters identificades, agrupades en les nou famílies diferents a què pertanyen. En el cas dels piràlids, més nombrosos, s'especifica la subfamília. S'indica el descriptor de l'espècie i l'any, així com els sinònims més recents. Es fa referència al nombre d'exemplars o a la seva abundància. També s'indiquen les dates de captura o bé els mesos en què s'ha trobat, quan hi ha diverses dades diferents.

Família TINEIDAE

3 espècies

<i>Myrmecozela ataxella</i> Chrétien, 1905	21-VIII-1990 i 30-IX-1990
<i>Monopis imella</i> Hübner, 1813	1 exemplar del 21-VIII-1990.
<i>Reisserita haasi</i> Rebel, 1901	17-VII-1991 i 21-VIII-1990

Família PLUTELLIDAE

1 espècie

<i>Plutella xylostella</i> Linnaeus, 1758 (= <i>maculipennis</i>)	20-V-1990 i 24-VII-1990
--	-------------------------

Família OECOPHORIDAE

1 espècie

Pleurota aristella Linnaeus, 1767

Maig i juny. Tots els exemplars són de la subspècie *schlaegeriella* Zeller, 1847.

Família COLEOPHORIDAE

2 espècies

Coleophora alcyonipennella Kollar, 1832

Només se n'ha trobat 1 exemplar a la zona salada el 17-VII-1991

C. alticolella Zeller, 1849

36 exemplars. És molt abundant; és el coleofòrid més representat i un dels microlepidòpters subdominants. (Parenti det. i Baldizzone det.)

Família SYMMOCIDAE

1 espècie

Symmoca signatella Herrich-Schäffer, 1855 És una espècie comuna a molts altres indrets.

Família SCYTHRIDIDAE

1 espècie

Episcythrhis acanthella Godart, 1824

1 exemplar del 20-V-1990

Família TORTRICIDAE

7 espècies

Cochylidia implicitana Wocke, 1856

1 exemplar el 21-VIII-1990. Malgrat que no n'hi ha gaires cites, aquesta espècie polífaga no deu ser rara.

Endothenia gentianaeana Hübner, 1799

1 exemplar trobat a la zona salada el 21-VIII-1990 (Baixeras det.). És curiosa la captura d'un sol exemplar d'aquesta espècie, que és un dels tortricids més abundants a la Península Ibèrica.

Phalonidia albipalpana Zeller, 1847

1 exemplar del 20-V-1990. Resulta interessant aquesta captura, ja que és una espècie de la qual pràcticament no hi ha dades ibèriques.

Bactra bactrana Kennel, 1901

3 exemplars capturats els dies 21 i 24-VII-1990 i 21-VIII-1990 (Baixeras det.). És una plaga de la xufra (*Cyperus sculentus*).

Epiblema scutulana Denis & Schiffermüller, 1775

1 exemplar del 21-VIII-1990. És una espècie poc abundant a la Península Ibèrica.

Eucosma cana Haworth, 1811.

1 exemplar prop del bosc de pins el 21-VIII-1990 (Baixeras det.). Curiosament, aquesta espècie es coneix sobretot dels principals sistemes muntanyosos ibèrics.

E. obumbratana Lienig & Zeller, 1847 (= expallidana auctorum)

32 exemplars (Baixeras det.). És el tortrícid més abundant i un dels microlepidòpters subdominants. En canvi, és molt poc conegut a la Península Ibèrica perquè, com ha aclarit Joaquín Baixeras (in litt.), s'ha via citat com a expallidana.

Família PYRALIDAE

23 espècies

Subfamília PYRALINAE

2 espècies

Ulotricha egregialis Herrich-Schäffer, 1838

1 exemplar a l'aiguamoll salat del 24-VI-1990 (Goater det.)

Synaphe punctalis Fabricius, 1775

1 exemplar del 17-VII-1991

Subfamília PYRAUSTINAE

11 espècies

Pyrausta despicata Scopoli, 1763 (=cespitalis D. & S., 1775)

Freqüent a diverses zones de la Ricarda

Nomophila noctuella Denis & Schiffermüller, 1775

1 exemplar del 17-VII-1991

Duponchelia fovealis Zeller, 1847

Hydriris ornatalis Treitschke, 1833

1 exemplar del 30-IX-1990

Dolicharthria punctalis Denis & Schiffermüller, 1775

Freqüent tant als aiguamolls dolços com als salats

Sitochroa palealis Denis & Schiffermüller, 1775

1 exemplar del 21-VIII-1990

S. verticalis Linnaeus, 1758

1 exemplar del 21-VIII-1990

Sclerocona acutellus Eversmann, 1842

Força abundant als diferents sectors

Anania verbascalis Denis & Schiffermüller, 1775

1 exemplar del 20-V-1990

Arnia nervosalis Guenée, 1848

1 exemplar del 19-VI-1990 (J.J. Pérez leg., Requena det.)

Loxostege (=Margaritia) sticticalis Linnaeus, 1761.

Freqüent el juliol i agost

Subfamília GLAPHYRIINAE

1 espècie

Hellula undalis Fabricius, 1775 1 exemplar del 30-IX-1990

Subfamília SCOPARIINAE

1 espècie

Eudonia angustea Curtis, 1827 1 exemplar del 20-V-1990

Subfamília PHYCITINAE

2 espècies

Ematheudes punctella Treitschke, 1833 1 exemplar del 17-VII-1991
Ancylosis oblitella Zeller, 1848 Freqüent els mesos de juliol i agost

Subfamília CRAMBINAE

6 espècies

Pediasia contaminella Hübner, 1796 1 exemplar del 21-VIII-1990
Agriphila genicuella Haworth, 1811 Diversos exemplars
Euchromius gozmanyi Bleszynski, 1961 1 exemplar del 20-V-1990
E. bellus Hübner, 1796 1 exemplar del 24-VII-1990
E. cambridgei Zeller, 1867 1 exemplar del 21-VII-1990
Chilo phragmitellus Hb., 1810 Freqüent a diversos sectors de la Ricarda

Família PTEROPHORIDAE

2 espècies

Agdistis neglecta Arenberger, 1976 1 exemplar del 20-V-1990
A. tamaricis Zeller, 1847 Freqüent a diversos sectors els mesos de maig, juliol i setembre

Conclusions

S'han observat diferències significatives en les poblacions de les zones d'aigua dolça i salobre, amb espècies indicadores de cadascuna. Algunes són exclusives d'aiguamolls i dominants i d'altres són molt rares, no solament al Delta, sinó en general. Del total de les 41 espècies censades, més de la meitat (23) són piràlids (56%), de manera que aquesta sembla ser, amb l'escassa informació disponible, la família més abundant, seguida de lluny per la dels tortricids (7 espècies; 17%).

L'àrea litoral sol ser pobra en espècies i dominada per elements oportunistes i d'altres que són comuns "per tot arreu". Això ocasiona que la costa tingui una baixa diversitat. Ara bé, els aiguamolls trenquen aquesta normalitat perquè representen pics d'alta diversitat amb presència de lepidòpters rars. No és que hi hagi un gran nombre d'espècies, sinó que aquestes són diferents a les típiques del litoral i les proporcions que guarden també divergeixen, en el sentit que no hi ha espècies molt dominants. A la Ricarda, amb les dades disponibles, l'índex de Shannon-Weaver se situa entre $H = 5$ i $H = 5,5$, segons el sector considerat. És una xifra alta en comparació a altres entomocenosis, però lleugerament inferior a la calculada en els estudis més extensos que hem fet als aiguamolls de l'Empordà. Allà l'índex era de 5,9 a la zona dolça i de 5,2 a la salada, amb un global de $H = 6,0$. En ambdós indrets, tan als aiguamolls de l'Empordà com als del Llobregat, la diversitat és més baixa en la comunitat halòfila.

Agraïments

En primer lloc a Josep Masó Alberch i Francesca Planas, pel seu ajut en la captura d'exemplars. En segon lloc, per la determinació d'alguns exemplars, a Barry Goater, Umberto Parenti, Giorgio Baldizzone, Martí Domínguez i Joaquim Baixeras, i a aquest darrer també pels comentaris relatius als tortricids. Cal dir, però, que la major part dels microlepidòpters d'aquesta nota prèvia han estat determinats per Emili Requena. A Francesc Jutglar, per l'ajut en la recol·lecció d'exemplars. A Enric Gràcia, del Departament de Biologia Vegetal de la Universitat de Barcelona, per haver-nos animat a emprendre l'estudi, emmarcat en el projecte multidisciplinari que ell potencià. A Ricard Gutiérrez i a la resta de personal de la Reserva Natural del delta del Llobregat, per les facilitats rebudes. A Pau Esteban, Enric de Roa i, en general, al departament de Medi Ambient de l'Ajuntament del Prat de Llobregat, per la iniciativa de publicar els treballs realitzats a la zona. Als propietaris de la Ricarda, a l'administrador Sr. Ballester i al guarda Sr. Lluís Martínez, pels permisos d'accés i l'ajut rebuts.

Bibliografia

- BELLAVISTA, J. & MASÓ, A., 1990. *Troballa de Macrochilo cribumalis* (Hübner, 1793) al Baix Llobregat. *Butll. Soc. Cat. Lep.*, 65: 17-18.
- CUNÍ, M., 1874. *Catálogo metódico y razonado de los lepidópteros que se encuentran en los alrededores de Barcelona, de los pueblos cercanos y otros lugares de Cataluña*. 232 pàg. Imprenta Tomás Gorchs, Barcelona.
- GUZMÁN, E., 1994. *Aiguamolls del delta del Llobregat: resultat de set prospeccions*. *Butll. Soc. Cat. Lep.*, 73: 44-46.
- MASÓ, A., 1991 a. *Nota previa del descubrimiento de Eilema rungsi* (Arctiidae, Lithosiinae) en la península Ibérica. *Shilap*, 73: 84-85.
- MASÓ, A., 1991 b. *Segona nota sobre els aiguamolls del Llobregat: Eilema rungsi Toulgoet, 1960, àrtid nou per a la península Ibèrica*. *Butll. Soc. Cat. Lep.*, 66.
- MASÓ, A. & VALLHONRAT, F., 1989. *Els lepidòpters dels aiguamolls de l'Empordà*. In: Sargatal & Fèlix: *Els aiguamolls de l'Empordà, aspectes ecològics, històrics i socials del Parc natural*. Ed. Carles Vallès, Figueres (Girona).
- MASÓ, A., PÉREZ, J.J. & VALLHONRAT, F., 1992. *Les Lépidoptères des marais d'Empordà (Catalogne)*. *Nota Lepidot. (Supplem. 3)*: 43-52. (4ème Congrès de la SEL, Wageningen, avril 1984).
- MASÓ, A. & REQUENA, E., 1995. *Eilema rungsi Toulgoet, 1960, dans la Péninsule Ibérique*. *Alexandria*, 18 (8): 467-471.
- OROZCO, A.; PÉREZ, J.J. & VALLHONRAT, F., 1996. *Els macroheterocera (Lepidoptera) de les reserves naturals del delta del Llobregat*. *Spartina*, 2: 69-80. El Prat de Llobregat.
- SARGATAL, J. & FÈLIX, J., 1989. *Els aiguamolls de l'Empordà. Aspectes ecològics, històrics i socials del Parc Natural*. Ed. Carles Vallès, Figueres (Girona).
- SHILAP, 1992. *Aclaración sobre Eilema rungsi Toulgoet, 1960, en España*. *Shilap*, 80: 407.
- ZILLI, A., 1991. *Eilema rungsi Toulgöt, 1960, new to the Iberian Peninsula Fauna* (Lep. Arctiidae). *Shilap*, 76: 269-271.

